

Litteraturforskning: Bøger ohne Worte

Til ph.d.-forsvar om en miskendt genre: den tomme bog!

Af Lars Bukdahl, *Weekendavisen* d. 17.7.2009

Jeg har i min besiddelse en tom bog, som Thomas Hvid Kromann - hyper-smal prosaist og nyslået ph.d. i tomme bøger på afhandlingen *Appropriering, system, bogobjekt. Litterære afpersonaliseringsstrategier hos den danske tresseravantgarde 1964-1970* - garanteret ikke kender til. Trykkeåret er 1960, titlen Hodayot, Psalms from Qumran og forfatteren kirkehistoriker Svend Holm Nielsen. Hele indramningen - det, som litteraturvidenskabsfolk kalder para-teksten - er artigt på plads: titelblad, dekanens antagelse af afhandlingen til doktor-forsvar, indholdsfortegnelse, forord. Men så begynder tomheden ellers og fortsætter ubrudt (og upagineret) de næste cirka 350 sider. Den håndskrevne dedikation allerforrest - til, formoder jeg, min far - har følgende ordlyd: »måtte dette værk blive til lykke og velsignelse ved flittig brug/ 10.XII. 1963/ Svend Holm-Nielsen«. Hvid Kromann inkluderer i sin afhandling tomme bøger, der er indforståede vitser, såsom *The Official Government Nuclear Survivor's Manual*; men Holm Niensens tomme bog tilhører en (tom) kategori, Hvid Kromann ikke har fået med, og som vi kan døbe Den (i et eller flere eksemplarer) Fejltrykte Tomme Bog - i dette tilfælde hverken smidt ud eller makuleret, men tværtimod forsynet med en ekstra, egenhændig signatur!

Til gengæld havde jeg så aldrig hørt om K.J. Almqvist, dansk billedkunstner og tom bog-pioner med flere hel- og halvtomme bøger på samvittigheden, blandt andet *Den store Sandhed* fra 1933, og *Demokrati* fra 1951. Og hvor er jeg glad for nu at høre om ham, og for at Hvid Kromann har gjort sig den ulejlighed at opspore og præsentere hans tomme forfatterskab: det er jo ikke fordi nogen ville have savnet ham, hvis han var blevet sprunget over, ikke engang jeg!

De fem tomme bøger, afhandlingen kanoniserer og nærlæser eller nærkigger, er Vagn Steens *Skriv selv* fra 1965, Hans-Jørgen Niensens vedr. visse foreteelser/en hvidbog fra 1967, og Per Kirkebys såkaldt »blå trilogi«, *Blå, 5*, 1965, *Blå, tid*, 1968, og *Blå, ornament*, 1969. Mindst tre vidt forskellige slags tomhed er på færde: Steens højlydt indrammede, rent tomme kalenderblok, som læseren opfordres til at udfylde med egen »skrivsel«; Niensens konkretistiske bønnebog: fire papirstrimler på de 12 tomme sider er skjul for henholdsvis copyright-oplysninger, linjen »hvidt - det usynlige nærvær af alt«, slet ingenting og linjen »hvidt - det synlige fravær af alt«; Kirkebys tre

blåninger: større og større blå kvadrat, lutter helblå sider og et endeløst sig-selv-gentagende blå ornament.

De tomme bøger forholder sig mere til en international kontekst og avantgardetradition end til et nationalt sækkevæddeløb. Og som »bogobjekter« - værker, hvis konkrete fremtræden som bog, altså deres boglighed, er en afgørende del af deres udsagn eller mangel på samme - agerer de både litteratur og billedkunst og hverken-eller. Derfor bliver de hjemløse i de traditionelle litteratur- og kunsthistorier, der kun opererer med enten-eller og primitive generations-plots. Det er for galt, synes Hvid Kromann - og det synes jeg også! Hvid Kromanns løsning er ikke at vælge mellem kunst- eller litteraturhistorie, men derimod gøre både-og: han skriver bøgerne ind i avantgardelitteraturens transnationale historie.

Som det fremgår af afhandlingens titel, handler den om mere end tomme bøger. Hvid Kromann udpeger en række »afpersonaliseringsstrategier« - strategier som skal detronisere og nedkøle og anonymisere kunstner-egoet - som det centrale projekt hos det, han kalder »den danske tresseravantgarde 1964-1970«, som ret cirka var flokken af forfattere, billedkunstnere og komponister omkring den såkaldte Eks-skole og tidsskriftet ta' og talrige løse fællesaktiviteter, med Hans-Jørgen Nielsen og Per Kirkeby som to af de tydeligste og flittigste aktører.

Hvid Kromann kondenserer virvaret ned til tre litterære strategier. For det første: appropriering, altså at lave en tekst ved at stjæle (fra) andre tekster, for eksempel Bjørn Nørgaards rodebunke-»roman« Sommeren der gik fra 1971, og Hans-Jørgen Niensens dada-montage (en af mine absolutte yndlings-ikke-bøger) Dilettariatets proktatur fra 1969. For det andet: systemer og spilleregler, altså at lave tekster ved hjælp af sådanne. For eksempel Nielsen og Henning Christiansens nul/prik-tekst med noder og titlen Informations, og Niensens pop-kværne-roman »Den mand der kalder sig Alvard« fra 1970. Og for det tredje: bogobjekter, altså tekster, hvis pointe er deres særlige boglighed. Her er eksemplerne de tomme bøger af Steen, Nielsen og Kirkeby.

Udpindingen af disse tre strategier er afhandlingens hovednummer - og med sin hvirvlende diskussionslyst, sit olympiske udsyn, sin entusiastiske opdagerglæde (K.J. Almqvist!), sit (spørgelses)fluekneppende nærsyn og sin detektiviske vedholdenhed er den et grande nummer! Af øvrige bedrifter kan nævnes den sensationelle afsløring af de svenske aner til Hans-Jørgen Niensens kodeord »attituderelativisme« og hele krøniken om tresseravantgardens omkalfatring og

opløsning i politisering omkring 1970, elegant fortalt via gennembladren af tidsskrifterne MAK og ta' BOX. Ved sit forsvar plæderede Hvid Kromann for at der bør skrives en avantgardetidsskriftshistorie. Hørt! Men den kan han værsgo selv skrive!

Jeg havde endnu ikke fået afhandlingen i hænderne, da jeg en trykket maj-eftermiddag valfartede til RUCs universitetsfabriksbygninger, men alligevel formåede forsvarshandlingen at engagere mig i en grad, så jeg, før jeg vidste af det, stod på scenen som opponent ex auditorio! Inden det kom så vidt, havde doktoranden sobert og kun en smule spidst præsenteret sin afhandling, hvorpå første opponent, Marianne Stidsen, trådte op og affyrede en traditionalistisk totrinsrakat: Hvorfor, spurgte hun, er de kanoniserede systemdigtere Inger Christensen og Klaus Høeck ikke taget med? Fordi, svarede Hvid Kromann, de ikke bruger deres systemer til at afpersonalisere, men til at frisætte en ny patos. Men hvad er det gode egentlig ved afpersonalisering, ville Stidsen så vide, hvordan gør det os klogere på verden og livet, hvorfor bruge så meget tid og så mange kræfter på et så lille og uattraktivt hjørne, hvorfor er det så fedt? Jeg måtte fysisk holde mig selv for munden for ikke at blande mig med uarticuleret, lyddigterisk rablen, men Hvid Kromann holdt sig heldigvis cool, også for cool, syntes jeg, og indrømmede, at der var tale om et lille felt, der til gengæld peger ud i den store verden og den store (avantgarde)historie på en måde, som det ikke er vanligt at fokusere på i dansk sammenhæng. Og så mente han ellers, at afhandlingen talte for sig selv: hvis han kunne skrive 100 sider om tomme bøger, og blive ph.d. på det, så måtte der ergo være noget ved tomme bøger - udover tomhed!

I pausen meldte jeg mig på falderebet som ex-skole-opponent, men smart nok kom jeg først på efter anden opponent, Per Stounbjerg, der ikke som Stidsen gik efter at provokere avantgardist-segmentet blandt tilhørerne (som udover mig selv blandt andre talte akademikerne Max Ipsen og Tania Ørum og praktikerne Martin Glaz Serup og Henrik Have), men engageret foreslog alternative overskrifter og typologier: burde for eksempel ikke tilfældighedsæstetik være sin egen strategi? Tjah, men er det ikke faktisk en spilleregulering?

Så var det chokerende nok min tur, og eftersom jo opponenterne ikke skal yppe kiv med hinanden, men med doktoranden, opfordrede jeg Hvid Kromann til at give Stidsen, der som lektor i ny dansk litteratur på KUA og forfatter til det postmoderne afsnit i Gyldendals værk Hovedsporet repræsenterede selve Litteraturhistorien, kanonisk og effektivt svar på tiltale: Hvorfor er tomme bøger fede, og hvorfor er nogle federe end andre? Sådan at min søn, når han om føje år skal i

gymnasiet, ved siden af Anders Bodelsen-noveller om velfærdssamfundet tvinges til læse Hans-Jørgen Nielsen-hvidbogen om ingenting, også bare fordi den er så utrolig fin og nysselig at fingerere - en ægte konkurrent til sønnens iPod Touch. Men Hvid Kromann forblev uinteresseret i nationale litteraturhistorier og indoktrinering af uskyldige små, han foretrak at groove minutiøst videre i sit hippe, globale netværk, hvilket det sgu er svært at bebrejde ham.

Da jeg så omsider faktisk læste afhandlingen, viste den sig selvfølgelig at indeholde et skarpt, lille afsnit om »parametre for tomme bøger«, der citerer Hans-Jørgen Nielsen for, at et muligt kriterium til at vurdere tomme bøger efter er »handlingens grad af alibi og præcision. Er den ramme, ophavsmanden har stablet på benene, interessant nok til at kunne legitimere handlingen, og er realiseringen i overensstemmelse med rammen? Det er for så vidt gode værdikriterier på kunst i det hele taget. Og der findes både gode og dårlige tomme bøger.«

Fjerde og sidste opponert var Anne Birgitte Richard, der fremfor Hvid Kromanns internationale og avantgardistiske kontekst gerne havde set noget mere lurmærket samtidshistorisk kontekst, velfærdssamfund, ungdomsoprør, kvindefrigørelse etc. Og ligesom Stidsen fandt Richard det lettere komisk med Hvid Kromanns passioneret tekstarkæologiske grundighed. Hvorfor er det vigtigt at få at vide, nøjagtigt hvilken lyskunstudstilling af Dan Flavin det mystiske, blånende foto på forsiden af »Den mand der kalder sig Alvard« stammer fra? (Nemlig installationen alternating pink and 'gold' på Museum of Contemporary Art i Chicago 1967.) Jamen, fordi det billede er en vigtig, foruroligende del af oplevelsen af Nielsens ondt forrygende bog, og fordi bogen er forbandet ondt forrygende, hvilket er et kanonisk kvalitetskriterium, og fordi man bliver klogere på en bog af at blive klogere på en bog!

Af Hvid Kromanns afhandling er jeg blevet bedre til at læse mine tomme bøger, fordi han forklarer og demonstrerer, hvordan ingenting skal læses omhyggeligere end noget og har mindst lige så meget at skulle have sagt, rent kunstnerisk. Med det samme er Svend Holm-Nielsens Hodayot. Psalms from Qumran [tom udgave] rykket ind på mine skønlitterære hylder, mellem Benn Q. Holm og Hanne-Vibeke Holst.

Billedtekst: Vend titelbladet og fyld de tomme sider med egen »skrivsel«. Kalender af Vagn Steen fra 1965. Foto: Thomas Hvid Kromann .Litteratur eller billedkunst? Begge dele. K.J. Almqvists

tomme bog er et pioner-værk inden for genren fra 1951. Fotos: Thomas Hvid Kromann Under
strimlerne gemmer sig enkelte ord i Hans-Jørgen Niensens konkretistiske hvidbog fra 1967. Foto:
Thomas Hvid Kromann